

75. Минеј за март, Москва 1711. г.
76. Минеј за мај, Москва 1711. г.
77. Минеј за јун, Москва 1711. г.
78. Минеј за август, Москва 1711. г.
79. Атанасије Стојковић, Писменик, Будим 1802.
80. Алфавит духовних, Москва 1851.
81. Псалтир, руско изд. XVIII в. из доба Катарине Велике.
82. Псалтир с часословцем, изд. Винцента Вуковића, Млеци 1861 (без почетка и без последњег листа).
83. Псалтир с последованијем, изд. Божицара Вуковића, Млеци 1920. године.
84. Писни Триод, изд. штампарије Стефана Мариновића, Млеци 1561. г.
85. Писни Триод, исто издање, читав, са обе корице; са записом попа Дмитра на последњој страни.
86. Празнични Минеј, изд. Божицара Вуковића, Млеци 1538. г.
87. Празнични Минеј Бож. Вуковића, исто издање 1538. г.
- 87.а Празнични Минеј (или Зборник са службама празницима) у један стубац, с вињетама, XVI в.
88. Триод Лазаревац, изд. Занетија 1563. г. у граду Скендеро (читав).
89. Октоих V—VIII гласа, изд. Божицара Вуковића, Млеци 1537. г. (без предње корице).
90. Октоих V—VIII гласа, исто издање Божицара Вуковића 1537. г. (читав, даске на корици су без коже, доња је откинута).
91. Октоих V—VIII гласа, исто издање Божицара Вуковића 1537. г., (без почетка, без корица).
92. Октоих V—VIII гласа, исто издање Божицара Вуковића 1537. г. (без почетка, без корица).
93. Октоих V—VIII гласа, исто изд. Божицара Вуковића 1537. г. (од друге свеске до краја, постоји задња корица).
94. Октоих V—VIII гласа, исто издање Божицара Вуковића 1537. г. (без почетка и без краја).
95. Октоих V—VIII гласа, прештампано (Загуровићево) издање Божицарева Октоиха са истим датумом 1537. г., Укоричено. (Од 3 листа I свеске до записа на крају). На последњем листу запис: „В лето 7120 Висарион писа како...“ (1612. год.). На почетку и на крају улепљен по један лист из рукописног еванђеља XVI с текстом из Матејева еванђеља, зачала 7 и 12—14.
96. Октоих V—VIII гласа, исто прештампано (Загуровићево) издање Божицарева Октоиха 1537. год. У корицама. (од 5-ог листа I, свеске до 2 листа XX свеске — „стихере крстному поклоненију“).
97. Православное исповедание, руско издање XIX в. 9. VIII 1960.

Владимир Мошин

МИСТЕРИЈА ОКО ЈЕДНОГ НАШЕГ ЗЛАТНИКА

Познато је да средњовековна српска држава није ковала златан новац, иако је на њеној територији било рудника злата.¹ Златници краља Милутина, цара Душана и других владара, који су се појавили око 1875, били су само фалсификат, производ модерних трговаца старим новцем који су хтели да искористе доба

¹ Уп. В. Винавер, Прилози историји племенитих метала, цена и надница (средњовековни Дубровник), Историјски гласник 1960, бр. 1—2. 82—82.

иационалног одушевљења.² Слично је било и са другим нашим средњовековним земљама. Све до 1937. сматрало се да код нас у средњем веку уопште није било сопствене златне монете.³ Тада је објављен налаз великог босанског златника; данас се узима да је тај златник једини аутентични наш домаћи златник из средњег века.⁴ Међутим у страниј стручној литератури више пута се помиње један златник који као да је исковао херцег Влатко Косача, господар Херцеговине, а пред крај владе само Црногорског приморја. Златник Косачин описује се као имитација златног млетачког цекина, оног златника који је у XIV и XV веку био толико цењен да је не само свуда налазио обожаваоце него и имитаторе. У нашој литератури се овај дукат, за који би се могло претпоставити да је кован за потребе Херцег-Новога и дела Херцеговине, уопште не помиње.

Млетачки цекини били су у XIV и XV веку најцењенија монета на источним обалама Средоземног мора. Око 1423. ковало се у Венецији годишње око 1,2 милиона цекина а огромне количине слате су за Левант: 1433. отпловило је из Венеције за Сирију, Египат и друге левантијске луке меких 150 млетачких трговаца са око 460.000 цекина готовине. У периоду 1578—1608. исковано је у млетачкој ковници у цекине око 58,5 тона злата, а у неким успешним годинама XVIII века ковано је годишње и по 5 тона цекина. Тај славни производ млетачке „цеке“ свуда су подражавали и фалсификовали већ од почетка XIV века. Турски емири из Мале Азије ковали су „цекине“ око 1350.⁵ У Италији су 1426. забрањивали оптицај „турских дуката“;⁶ по неким мишљењима, ово су биле имитације млетачких цекина, мада други мисле да су то били прави турски златници;⁷ свакако да забрана не говори много у прилог њиховог квалитета; тих турских златника било је и у благу деспота Ђурђа, мада само 0,626% од целе своте, што значи да нису имали правога успеха у конкуренцији са цекином. Султани су зато у другој половини XV века фалсификовали цекине, док нису, нешто пре 1480, опет стали ковати сопствене дукате. Али је и онда цекин био више тражен од „султанина“: у Цариграду је око 1490. цекин ишао по 48 а турски ду-

К. Жиречек, *Историја Срба*, II, Београд 1952, 205.

³ М. Динић, Велики босански златник, *Историјски часопис САНУ* III, 1951—52, 42.

⁴ М. Динић, Босанска феудална држава од XIII до XV века, *Историја народа Југославије*, I, Београд 1953, 530.

⁵ G. Majer, Una interessante imitazione orientale dello zecchino di Andrea Dandolo. Estr. »Bolletino del Circolo numismatico napoletano«, anno 43, 1958, 6. N. Papadopoli, *Le monete di Venezia*, I, Venezia, 1893, 213.

⁶ G. A. Zanetti, Nuova raccolta delle monete e zecche d'Italia, tomo V, Bologna, 1789, 88. Али добре турске дукате признавали су 1519. и у Фиренци. Philippus Argelatus, *De monetis Italiae variorum allustrorum virorum dissertationes*, tomo IV, Milano, 1752, 120.

⁷ С. Ђирковић, О најстаријим турским златницима, *Зборник радова Византолошког института*, књига 5, 1958, 74.

кат по 47 аспри.⁸ Цекин је дакле имао бољи курс од других златника чак иако су они били истога квалитета, те није чудо што је толико имитиран. Пошто је мало познати код нас Косачин дукат наводно имитација цекина, а како се врло мало зна о емисијама златне монете у нашем средњем веку, то је потребно изнети податке о овом дукату.

Венецијански нумизматичар XVIII века Доменико Пасквалиго у своме рукописном опису млетачких новаца навео је и један златни цекин који је приписао херцегу Влатку Косачи. Пасквалиго је донео натпис са дуката (писан ћирилицом) и објаснио значење лика херцеговог, обученог у рухо дужда „по обичају православних“. Овај би златник Косача ковао у својству млетачког племића, што је он и био на основу привилегије додељене целој породици.⁹

Као занимљив куриозитет, без много коментара, поменуо је овај златник и историчар Џон 1847, позивајући се међутим само на Пасквалига.¹⁰ Пишући ускоро затим о млетачким новцима намењеним за млетачке поседе у Италији и преко мора, Ладзари је 1851. доказивао да се ради о дукату из XVI века, лажном и лошем примеру фалсификата.¹¹ Тиме је случај био скинут са дневног реда у обимној и силно богатој италијанској нумизматици: златник господара Херцег-Новог одбачен је међу фалсификате, исто као што су то нешто касније наши нумизматичари учинили и са златницима цара Душана. Архивских података о овоме дукату нико иначе није ни доносио, а да је дукат одиста кован, морало би их ипак бити.

Познати италијански нумизматичар Ђ. Мајер написала је 1953. и саопштила на међународном конгресу нумизматичара у Паризу да „иако није имала прилике ни да види ни на другом месту да нађе било помен било репродукцију“ овог златника ипак га вреди наводити (у реферату о имитацијама млетачких златних цекина).¹² Очигледно је игнорисала Ладзаревејеве ироничне речи на рачун свих оних који су наведени дукат рачунали за Косачин златник. Велики немачки медијевалиста Ф. Бабингер, аутор неколико радова о златном новцу XV века и нарочито о дату-

⁸ D. Bertolini, Contribuzione per una storia dei prezzi e salari, *Annali di statistica*, serie 2, volume 19, 1881, 139, 141, 142.

⁹ Museo di veneziane monete di Domenico di Vincenzo Pasqualigo (1737). B. N. Marciana (Venezia), Mss. It. Cl. VII, Cod. 97 (8030), fol. 117.

¹⁰ A. Zon, *Zecca e moneta a Venezia. Venezia e le sue lagune*, vol. I, parte II, Venezia, 1847, 27.

¹¹ V. Lazari, *Le monte dei possedimenti veneziani di Oltremare e di Terraferma*, Venezia, 1851, 5.

¹² G. Majer, *Imitazioni e contraffazioni dello zecchino veneziano. Congrès international de numismatique 1953, Actes*, tome II, Paris, 1957, 395. Уствари, она не доноси цели натпис са дуката.

му ковања првих турских сопствених златника,¹³ исто тако се позабавио овим „нашим“ дукатом и изнео да је Влатко Косача ковао имитације цекина са својим ликом.¹⁴

Влатко Косача је свакако био уписан у златну књигу млетачког племства, привилегији Републике.¹⁵ Да ли је он у таквом својству мислио да кује дукате за неку нашу област потребно је свакако решити. Као емигрант на Рабу, где је и умро 1489, сигурно није ковао своје цекине. Ако их је давао ковати, чинио је то раније, а злата је имао: од оца херцега наследио је 30.000 дуката, што му је исплаћено од очеве смрти 1466. па до 1470. Да је са овим златом нови херцег ковао своје дукате, морао би их правити лошијим од нормалних венецијанских, а то Република не би допустила, а за прекивање постојећих млетачких цекина у цекине са сопственим ликом и натписом а од добре смесе и тежине као код добрих цекина — за малог господара као што је то био Косача — није било потребе, а представљало би не само ризик при познатој омиљености правих цекина него и ризик при зависности од Венеције.¹⁶ Имитације цекина ковао је на пример Виљем Хенрик Орански у Холандији XVII века, али је овај цекин уместо нормалних 3,5 грама тежио само 3,37 грама;¹⁷ златник по узору на цекин ковао је у Бечу 1704. један италијански племић који је пре тога био генерал у Карловцу, али само зато да пока-

¹³ F. Babinger, *Reliquienschacher am Osmanenhof im XV Jahrhundert*, Bayerische Akademie der Wissenschaften, Phil. — Hist. Klasse, Sitzungsberichte, Jahrgang, 1956, Heft 2, 29—47. *Isti, Contraffazioni ottomane dello zecchino veneziano nel XV secolo*, Istituto italiano di numismatica, Annali, Roma, 1956, 85—99. *Isti, Zur Frage der osmanischen Goldprägungen im 15 Jahrhundert unter Murad II und Mehmed II*, Südostforschungen, Band XV, München, 1956, 552. *Ist, A proposito delle coniazioni d'oro ottomane nel XV secolo sotto Murad II e Maometto II*, estr. »Rivista italiana di numismatica«, vol. 5, serie 5, № 59, 1957, 3—6. Упореди Ph. Grierson, *Le monete veneziane nell'economia mediterranea del trecento e quattrocento. La civiltà veneziana del quattrocento*, Venezia, 1956, 97.

¹⁴ F. Babinger, *Das Rätsel un die Goldbeute von Byzanz (1453)*, Zeitschrift der deutschen Morgenländischen Gesellschaft, Band 107, Heft 3, Wiesbaden, 1957, 549.

¹⁵ Обимну историју Херцеговића и њихових земаља у другој половини XV века ради београдски историчар Вељан Трпковић.

¹⁶ Познато је колико су на пример сумњиви рашки динари-гроши гоњени не само у Венецији него и у Верони и Болоњи почетком XIV века. Quintilio Perini, *Le monete di Verona, Rovereto* 1902, 93. G. A. Zanetti, *Nuova raccolta delle monete e zecche d'Italia*, tomo IV, Bologna 1786, 360—361. G. B. Salvioni, *Il valore della lira bolognese dalla sua origine alla fine del secolo XV*, estr. »Atti e memorie della R. Deputazione di storia patria per a Romagna«, III serie, vol. XIV, Bologna, 1902, 15—21, 25.

же своје кнежевске прерогативе.¹⁸ Такви случајеви одигравали су се далеко од млетачке ковнице, а оба оваква разлога нису важила за Косачу, који је уз то морао своје дукате да кује у некој венецијанској ковници. Влатко је 1465. тражио мађарску подршку против Венеције,¹⁹ али је после постао прави млетачки човек; 1469. био је и турски вазал, али потчињен силом, живећи у нади на млетачку помоћ. Његова женидба од рода Цељских и нарочито друга свадба са унуком напуљског краља Алфонса нимало не говори у прилог његовом „православљу“. Порта је 1465. у Напуљу преговарала са арагонским владарем, 1482. били су напуљски посланици код Бајазита II а краљ Феранте је и 1486. писао пријатељска писма султану и везиру Ахмед-паши Херцеговићу;²⁰ са те стране се херцег није могао надати никаквој већој помоћи против Турака него је побегао из опседнутог Херцег-Новог који су Турци заузели 1482; држао се неко време у области Неретве,²¹ а умро је на Рабу 1489, сад већ потпуно „млетачки човек“

Први податак о овом златнику који би био искован можда у некој венецијанској ковници, вероватно за потребе Херцег-Новога и других поседа Косачиних, потиче од једног цењеног нумизматичара XVIII века, када је ова наука била на високом нивоу у Италији и била заступљена не само малим расправама него великим и стандардним вишетомним делима и систематски се бавила испитивањем безбројних монета из безбројних колекција и збирки. Крупна имена модерне науке су без оградe усвојила ово старо тврђење. На светском конгресу нумизматичара 1953. говорило се о овом златнику нашег владоца, а 1957. су два велика научника писала о овом дукату. И док су наши историчари одбацили аутентичност других фалсификованих „старих и славних златника“, дукат херцега Влатка Косаче код нас се уопште не помиње; нити се уводи у пописе старих кованих новаца нити се из њих искључује, а ипак је око овог златника ангажовано пет великих имена из области нумизматике и историје. Спорни златник свакако није ни наш ни нашега владара, али је проблем потребно расветлити до краја, јер проблеми нумизматике нису питања једне уске научне дисциплине за богате и племените љубитеље него значајни проблеми економске историје.

Вук Винавер

¹⁷ N. Papadopoli, *Imitazione dello zecchino veneziano fatto da Guglielmo Enrico D'Oranges (1650—1702)*, estr. »Rivista italiana di numismatica e scienze affini«, anno 23, fasc. 3, Milano, 1910, 4.

¹⁸ S. Ambrosoli *Lo zecchino di Porcia*, estr. »Rivista italiana di numismatica« anno 10, fasc. 2, Milano, 1897, 6—7, 12.

¹⁹ В. Ђоровић, *Историја Босне*, I, Београд 1940, 577.

²⁰ F. Babinger, *Sechs unbekannte aragonische Sendschreiben im grossherrlichen Seraj zu Stambul*, Studi in onore di Riccardo Filangieri, vol. II, 113—119, 120, 121, 125—126.

²¹ И. Божић, *Дубровник и Турска у XIV и XV веку*, Београд 1952, 215.